

Gangenstelsel van herinneringen

Roman

door Tjerk de Reus

Waar waren zijn voetafdrukken', vraagt Emma Verschuur zich af, aan het slot van de roman *De langste nacht*. De 'hij' die ze op het oog heeft, is God. De voetafdrukken herinnert ze zich uit een gedicht, *Voetstappen in het zand*. Nu Emma haar leven overziet, met al die raadselachtige wegen van het lot, lijkt er geen houvast meer te vinden: 'Waar was hij nu (...)? Niets bewoog.' Emma is zesennegentig, verkeert in een proces van versterving: ze heeft 'de eeuwigheid al in haar botten'. In zijn nieuwe roman boekstaft Otto de Kat de kwetsbare herinneringen van deze bejaarde vrouw. Dit doet hij beeldend en invoelend, en hij weet de aandacht van zijn lezers vast te houden door Emma's levensloop stukje bij beetje te onthullen.

Hitler

Wie het eerdere werk van Otto de Kat kent, zal tal van personen en gebeurtenissen herkennen. In zijn roman *Bericht uit Berlijn* (2012) speelt Emma al een belangrijk rol, naast hoofdpersoon Oscar Verschuur, haar vader. Die roman speelt in 1941. De spannende kwestie daar is vooral de vraag of Oscar, diplomaat, geheime informatie over Hitlers oorlogszucht richting Rusland zou moeten delen met de geheime dienst van Engeland. Als hij dat zou doen, loopt Emma gevaar. Zij was toentertijd getrouwd met een Duitser die een hoge post had in de Duitse overheid. In De Kats nieuwe roman blijkt dat Emma en haar man die episode aardig

zijn doorgelopen, om pas in 1944 in zwaar weer terecht te komen. Emma's man was zijdelings betrokken bij de aanslag op Hitler door Von Stauffenberg. Toen die aanslag mislukte, nam de Gestapo wraak op iedereen die relaties had met Von Stauffenberg, onder wie ook Emma's man. Na een onderduikperiode in het Zwarte Woud keert Emma, als de oorlog is afgelopen, terug in Nederland. Ze hertrouwt en bouwt een bestaan op met haar gezin. Maar de onverwerkte brokken uit het verleden laten zich niet altijd wegdrücken.

Het leven in Rotterdam staat nadrukkelijk in het teken van de wederopbouw. 'Slagveld Europa dient zo snel mogelijk te worden opgeruimd: de wildernis zal bloeien als een roos', valt ergens te lezen. Dat naoorlogse optimisme is een manier om verder te kunnen leven, maar toch ook een vlucht. Nu de dood dichtbij is, doolt Emma

'door een verfijnd gangenstelsel van herinneringen, de verkreukelde plattegrond van haar leven'. De roman heeft dan ook het karakter van zelfonderzoek, Emma moet iets onder ogen zien wat ze vaak heeft weggedrukt. Al een enkele keer had ze het deksel van haar levenservaringen opgetild, in een gesprek met haar zoon, en daarbij noteert De Kat: 'Haar biecht is een zelfonderzoek. Ze heeft zoveel gezien en niet begrepen, ze is zo lang een telkens terugkerend verleden ontvlucht, ze is zo bang geweest voor het onkenbare van alles, voor de reis terug. Nu kijkt Emma eindelijk om.'

Kierkegaard

De Kat serveert zijn verhaal op een onderhoudende manier. Hij laat de herinneringen van zijn hoofdpersonage voortdurend heen en weer springen van de ene gebeurtenis naar de andere, zodat je voortdurend

brokjes verleden krijgt aangeleefd. Je leest over haar nieuwe leven in een Rotterdamse straat, over een tweede huis dat Emma en haar man kopen, over de avonturen in Afrika van Emma's moeder, over een Rotterdamse dominee die Emma laat kennismaken met Kierkegaard, over Emma's zoon die haar eerste man een verrader noemt, omdat deze werkte voor het Hitlerbewind. Gaandeweg krijg je een steeds scherper beeld van de emoties die door de tijd gevormd zijn en van de spanningen die in Emma's innerlijk schuilgaan. Tegelijk zie je als lezer steeds meer puzzelstukjes op hun plek vallen. Ook over kwesties uit vorige romans verschaft De Kat soms weer nieuwe informatie, of hij laat je er nu vanuit een andere hoek tegen aan kijken.

Het is opvallend hoezeer religieuze motieven een rol spelen in de roman. Zo herinnert

Emma zich dat haar vader vaak 'in orde' zei, en daarbij denkt ze nu: 'Welke orde was dat eigenlijk, wat voor een onzichtbaar richtsnoer van wat voor onbekende god?' Er is ook een citaat van Nijhoff,

Emma moet iets onder ogen zien wat ze vaak heeft weggedrukt

waarin het leven gekenschetst wordt als een slaap: we ontwaken daaruit bij het sterven. Dit citaat komt ook al voor in *Bericht uit Berlijn*, maar in zijn nieuwe roman heeft De Kat dit tot een leidend motief gemaakt. En dat vestigt de aandacht op de eeuwigheid, op God en de onthulling van de ware werkelijkheid. Zoals gezegd kwam Emma in contact met een Rotterdamse dominee, die haar over Kierkegaard vertelde. Bij deze dominee gaat ze van tijd tot tijd naar de kerk, dankzij hem krijgt ze een 'fascinatie voor Christus'. En over het genoemde gedicht over voetstapjes denkt ze nu, aan het slot van haar leven: als ze dat 'eens werkelijk zou durven geloven'.

i De langste nacht. Otto de Kat. Van Oorschot, 17,50 euro

Otto de Kat

De romans van Otto de Kat (pseudoniem van Jan Geurt Gaarlandt, 1946) zijn onderling sterk verweven. Alle reden voor de uitgever om, nu de nieuwe roman in de boekhandel ligt, goedkope herdrukken van eerdere romans beschikbaar te stellen: De inscheper (2004) en Julia (2008). Beide romans spelen zich af aan de vooravond van de Tweede

Wereldoorlog; de hoofdpersonen duiden op een de nieuwe roman van De Kat, ze krijgen daarin bijrollen. Gaarlandt studeerde theologie en Nederlands in Leiden en was werkzaam als uitgever bij Balans. In 2005 ontving hij de Halewijn Literatuurprijs. Vertalingen uit zijn werk verschenen in Duits, Frans, Engels en Italiaans. De roman Julia wordt verfilmd.

